

Verhalen uit de Grauwzone

J.M.H. Berckmans

Verhalen uit de Grauwzone

Inhoud

Met Jan in de metropool of De Ballade van Wasted Youth	9
Ray & Cecilia, Hoogzomer 1985	31
Uit <i>Vergeet niet wat de zevenslaper zei</i> (1989)	
Binnendoor naar Beverlo	61
Café De Raaf nog steeds gesloten	69
Uit <i>Café De Raaf nog steeds gesloten</i> (1990)	
Praten nu	93
De killer van Kaggevinne	97
Uit <i>Rock & Roll met Frieda Vindevogel</i> (1991)	
Kaddisj voor een groene rat	102
Hoe het is	105
Requiem voor een gaskamerman	116
Uit <i>Het zomert in Barakstad</i> (1993)	
Brief aan een meisje op de Beatrijslaan	127
De wortel in de brievenbus	132
Uit <i>Taxi naar de Boerhaavestraat</i> (1995)	

Doem doem doem Dodeskaden	142
Als plots aan Ratata een eind zal zijn gekomen Uit <i>Bericht uit Klein Konstaninopel</i> (1996)	148
Overpowered by mismeesterd en mismaakt in hulpkas kwadraat Uit <i>Ontbijt in het vilbeluik</i> (1997)	159
Na het baden bij Baxter en de ontluizing bij Miss Grace	164
Het gewricht van Pierlala Uit <i>Na het baden bij Baxter en de ontluizing bij Miss Grace</i> (2000)	174
Hun weten van geen kloten	184
De man die zich ophing aan zijn lul Uit <i>Het onderzoek begint</i> (2002)	188
Marokkaanse specialiteiten ook om mee te nemen (9 apodictische berichten) Uit <i>Je kunt geen twintig zijn op suikerheuvel</i> (2006)	203
Sorry Naomi, Merci Kristien Uit <i>Vier laatste verhalen</i> (2009)	211
Verantwoording	223

Voorwoord

Tien zomers geleden werd J.M.H. Berckmans (1953-2008) dood aangetroffen in de sofa waarin hij een groot deel van zijn laatste jaren doorbracht. Toen hij stierf was Berckmans al een legendarisch schrijver. Tien jaar later is de 'chroniqueur van Barakstad' niet vergeten. Integendeel. Nu het stof van zijn woelige *poète maudit*-bestaan is neergedaald, blijft zijn unieke literaire stem intrigeren en inspireren. Hij verenigde de oerkracht van Louis Paul Boon en de experimentele speelsheid van Ivo Michiels. Met beide voorgangers had hij niet alleen de volstrekt eigen toon gemeen, maar ook de arbeidersjeugd en het koppige selfmade schrijverschap. Ook Berckmans wilde met zijn literatuur geen 'verhaaltjes vertellen', maar proberen greep te krijgen op het bestaan.

Niemand verwoordt dat credo beter dan Berckmans zelf: *'Nu ik blind ben en niet meer zing, nu ik doof ben en niet meer spreek, nu ik stom ben en niet meer hoor, nu ik transparant geworden ben, hebben ze mij hierheen gekeild, hier waar existieren de enige mogelijkheid is, in zot geweld en zonder geld. Maar ik kan schrijven en dus schrijf ik. Ik schrijf de mottigheid en de walg van zonder tand, wat nu gezongen, misschien een nieuw lied, nu ja, het lied van een oude tandeloze tovenaars is rap gezongen (...)'*

J.M.H. Berckmans bleek niet snel uitgezongen. De tandeloze taaltovenaar hield zijn literaire zoektocht vijftien bundels vol. Hoe hij zong, gierde, fluisterde of tierde, kan u hier beluisteren. Wat u als toehoorder daarvan denkt zou, in de geest van zijn helden John Coltrane en Samuel Beckett, niet zijn grootste bekommernis zijn geweest. Niettemin wensen we u een boeiend verblijf in Berckmans' Grauwzone.

Met Jan in de metropool of De Ballade van Wasted Youth

Dit verhaal is opgedragen aan de nagedachtenis van Jan

I

Tien miljoen ton zand bedekt de tijd.
Tien miljoen herinneringen bedelven de comateuze Wasted Youth.

II

Wel is waar dat de ruggengraat van een gezonde maatschappij gevormd wordt door een sterke arbeidersklasse.
Toch kan mijn moeder, Wouters Camilla, niet of nauwelijks beseffen wat er gebeurt of wat haar te wachten staat als haar man, mijn vader, Berckmans Armand, vroeg in het jaar 1953, op een ijskoude, gure, bitsige januariavond, in het meest volslagen donker en duister van de voorkamer van een huis aan de steenweg naar Lommel, in een onverwoestbaar gebleken eikenhouten bed, onder een ruige wollen deken of vier en een dikke wijnrode beddensprei, met slechts weinige, goed ingeefende en raak geplaatste stoten van z'n proletarische pik in het zachte, murwe holst van mijn moeder, de produktie start van wat snel allesbehalve een aanwinst voor het menselijk ras, laat staan voor de arbeidersklasse zal blijken te zijn: een waardeloze troep have-loos tuig, ik voorop, een schots en scheef in elkaar geflanste bende schorem, ik op kop.

III

Zwoegend en zwetend ben ik halverwege de Tourmalet weggedeld uit de spits van het peloton in de buik van mijn moeder en heb al een heel poosje voorsprong op mijn broer, die de achtervolging op gang probeert te brengen, en mijn zusters die, ondanks hevige tegenwind, goed blijven aanklampen.

Velen geven op en staken de strijd, geveld door buikloop, kroep, pokken, kinkhoest, stuipen, miskramen en plotselinge loopbaanonderbrekingen die de renners grondig selecteren, zowel voor de aanvang van de wedstrijd als tijdens de wedstrijd zelf.

Ik finish als eerste, pardoes in een kraambed in het hospitaal van Mol nota bene, maar koester daarbij geen noemenswaardige gevoelens van trots of tevredenheid.

Op de plaats en het ogenblik van de aankomst regent en stormt het en rukt de wind hard en genadeloos aan de bladerloze kruinen van de vlierboom en de pruimelaars op het bleekveld naast de mesthoop. Het is een troosteloze grijze dag.

‘Schorpioen,’ zegt mijn moeder.

‘Een goed begin,’ zegt mijn vader.

IV

Na mij en mijn broer en mijn zusters volgen tien kleine neger-tjes, zeven dwergen en honderdenéén Dalmatiërs elkaar in spoedtempo op.

We wonen met z’n allen in de achterkeuken van het huis van mijn grootmoeder en Jan in Leopoldsburg.

Terwijl de stal annex de kippen- en kolenhokken meer plaats zouden bieden.

V

Poezeminnetje is gelegen

op een kussentje van satijn.

Ze heeft zo veel kleine poesjes gekregen,
zeven grote en daarbij nog een klein.

Ratten en muizen

moeten verhuizen

omdat er zoveel Poezeminnetjes zijn.

Ook zit er nog eens een aapje op een stokje achter moeders keukendeur.

VI

In de keuken zetelen, aan de ene kant van de Leuvense stoof, mijn grootmoeder, een bebrilde en besnorde negentiende-eeuwse koningin in een duffe crapaud en, aan de andere kant van de Leuvense stoof, Jan, haar broer, mijn oudoom, een Andreas Baader van zijn tijd, een Aboe Nidal van de late jaren vijftig, in een zetel met houten leuning en bruine bloemen op de bekleding.

Altijd zit Jan, een vloekende en scheldende steunpilaar van het plaatselijke rode rijk, in zijn zetel te sakkeren en te schimpen.

Hij zegt: ‘Prominenten van m’n reet! Bommen onder hun konten! Stroppen om hun strotten!’

Mijn grootmoeder zegt: ‘Ach Jan toch.’

Ik zeg: ‘Wie is de president van Finland?’

Jan zegt: ‘Dat is Kekkonen.’

Ik zeg: ‘En wie is de eerste minister van Italië?’

En Jan zegt: ‘Dat is Fanfani.’

En ik zeg: ‘Wie is de kanselier van Duitsland?’

Jan zegt: ‘Willy Brandt.’

Mijn grootmoeder rust uit van een bestaan dat haar sedert 1895 onuitputtelijk heeft vermoeid. Om half acht gaat ze met de kippen op stok en pas laat in de voormiddag staat ze weer op en maakt bessensjam of gaat zoevend door het dorp sjezen met mij aan haar wapperende rokken en de mensen zeggen tegen elkaar: 'Kijk als je kijken kan, daar vliegt Elvire Willemoens met haar kleinzoon voorbij.'

Jan schept twee emmertjes mortel van onder de betonmolen vandaan en loopt ermee over de bouwwerf tot waar metsers en dienders stenen op elkaar stapelen tot vroeg of laat het karkas van een huis ontstaat. Altijd loopt hij te brommen en te knorren, die Jan.

Mijn grootmoeder zegt: 'Trap dan op je fiets naar Moskou.'

VII

In de ondoordringbaar geheimzinnige, altijd naar kamfer en mottenballen geurende voorkamer langs de steenweg naar Lommel slapen mijn vader en moeder de slaap der onschuldige kinderen en produceren er vlot en vrolijk, lustig en kwistig, kleine arbeidertjes op los.

'Ons gezin groeit,' zegt mijn vader op een dag.

'Het is al veel te groot,' zegt mijn moeder.

'Maar het is jong,' zegt mijn vader.

Onuitgenodigde gastarbeidertjes van het bestaan, met de nek aangekeken immigrantjes van het tranendal, ja dat zijn wij, en vrolijke vrienden.

VIII

In de voorkamer boven slaapt Jan in een hoog en plechtig bed op korte houten pootjes die onderaan uitlopen in glimmende bollen.

Onder z'n bed staat een witte geëmailleerde pispot die hij 's morgens, voor z'n ontbijt, naar de mesthoop draagt en onder het murmelen van geheime formules uit de mesteucharistie op de mesthoop uitgiet.

Jan ontbijt met bruin brood, spek en spekvet.

Hij snijdt dikke sneden van het bruine brood, dopt ze in het knisperende vet en strooit er zout op, werkt ze haastig naar binnen terwijl hij de redactionele stukken van de *Volks gazette* leest en luid z'n weerbarstige commentaren bij de gebeurtenissen van de voorpagina ten beste geeft.

Dan trekt hij z'n dikke winterjas aan, hangt z'n knapzak over z'n schouder en slaat de deur achter zich dicht en stapt over de kasseien en door het frêle zonlicht naar de bushalte. Met de bus rijdt hij naar Zon- of Eindhoven, naar Houthalen of het hele eind naar Genk of Luik, of nog verder, naar waar de dagen korter zijn omdat de zon later wakker wordt en vroeger slapen gaat. In een rieten koffer naast de pispot steekt de mysterieuze schat van Jan. Aandelen van de IJzerweg, al jaren uit circulatie gehaalde zilveren munten, een foto uit zijn jonge jaren in lichtbruin en verdoezeld wit.

IX

In de achterkamer boven slaapt mijn grootmoeder in een tweelingbed van dat van Jan; dan mijn grootmoeder en ik, ik op een strozak; dan mijn grootmoeder, ik en mijn broer, mijn broer in een beddenbakje; dan mijn grootmoeder, ik, mijn broer en mijn

zusters en gaandeweg al het schorremorrie dat beneden geproduceerd wordt en gepromoveerd naar de hogere afdeling in de kamer waar eerst mijn grootmoeder slaapt, dan mijn grootmoeder en ik, dan mijn grootmoeder, ik en mijn broer, dan mijn grootmoeder, mijn broer en mijn zusters en ik, allen soezend en dommelend onder het waakzame oog van de Heilige Maagd Maria en haar zoon, die arme Jezus Christus, die voor ons geleden heeft op de Kalvarieberg en die voor ons gestorven is aan het kruis, maar Jan beweert dat het allemaal alleen maar politieke propaganda is.

X

Piep zegt de muis
in het vogelhuis.

XI

Op de binnenkoer staan het sanitair met het hartje in het deurtje van het kleine bruine huisje en de pomp.
Aan de pomp kun je twee emmertjes water halen, twee emmertjes pompen.
Met je billen in wankel evenwicht over de vervaarlijke strontafgrond kan je je in het huisje met het hartje in het deurtje van de vaste voedselresten ontdoen, restjes brood en rode kool of vermaalde worteltjes en erwten.
Jan zegt: 'Stront en zeik is de beste mest, daarna koeiendarmen.'
We zijn met z'n velen en de voorziening in tonnen menselijke mest komt dan ook nooit in het gedrang, de mesthoop is bovendien een lust voor het oog.
We wonen naast het slachthuis en Jan en ik stappen, twee

mestboekaniërs gelijk, met de kruiwagen door de wei naar de afvalcellen, prikken onze ricken diep in de berg koeiendarmen, blazen en hersenen en laden de kruiwagen boordevol, sjokken met onze blubberige vracht naar de tuin, dan met de mest van de mesthoop naast het bleekveld met de pruimelaars en de vlierboom en ten slotte met twee emmertjes stront en ik breek er haast mijn nek mee.

We hebben, dat moet gezegd, een vruchtbare tuin, en in de hete oogsttijd is het labeur hard.

Op een stukje grasland achter de tuin bouwt mijn vader, als hij voor het eerst een poosje gek wordt, een duiventil op stelten. Een kwakzalver heeft tegen mijn moeder gezegd dat het wel zal koelen zonder blazen met mijn vader en dat ze niet bang hoeft te zijn voor genetische beërving, dat het zich zou voortzetten op de kinderen.

Hij had ongelijk, maar dat kon mijn moeder toen nog niet weten.

XII

Achter het huis liggen de stal en de kippen-, konijnen-, honden- en kolenhokken.

De kippen en konijnen hebben geen namen maar de hond is een Duitse herdershond die Rex heet.

Op een dag kiest Rex het hazenpad omdat hij het niet naar z'n zin heeft bij m'n vader.

Achter de stal, kippen-, konijnen-, honden- en kolenhokken liggen het bleekveld en de mesthoop.

Achter het bleekveld en de mesthoop ligt de tuin.

Achter de tuin ligt een stukje braakliggende grond waarop mijn vader een duiventil heeft gebouwd, maar op een dag vliegen al z'n duiven weg. Ze hadden het ook niet naar hun zin bij m'n vader.

Achter m'n vader z'n duiventil liggen de velden en de weilanden van de boer.

Achter de velden en de weilanden van de boer ligt het dennenbos.

Achter het dennenbos liggen de exercitieterreinen.

Achter de exercitieterreinen liggen de kazernes van het Kamp van Beverlo.

Achter de kazernes van het Kamp van Beverlo liggen de zandbergen en achter de zandbergen ligt Hechtel.

Er wordt beweerd dat de lui van Hechtel niet helemaal goed snik zijn, maar dat heeft Jan ten stelligste ontkend. Hij heeft gezegd: 'Larie en apekool, lulkoek en gezwets. Die lui van Hechtel zijn net zo normaal als jij en ik en iedereen, je vader daargelaten,' en dat het allemaal alleen maar politieke propaganda is.

Ik zeg: 'Hoe heet de burgemeester van Hechtel?'

Jan zegt dat de burgemeester van Hechtel Remi Vangenechten heet.

En ik: 'En hoe heet de burgemeester van Leopoldsburg?'

En Jan: 'De burgemeester van Leopoldsburg heet Gaston Oeyen,' en dat die Oeyen zelfs verre aangetrouwde familie is, maar dat Jan het desondanks niet met hem eens is omtrent het bestuur van de gemeente Leopoldsburg.

XIII

Het dorp is vierkant en hoekig.

Alle straten staan er loodrecht op elkaar en brede lanen leiden er regelrecht naar het station, naar de kerk, naar het gemeentehuis, naar het karmelietessenklooster en naar het postkantoor. Op een open stuk grond voor het gemeentehuis staat een monument dat hulde brengt en postume eer bewijst aan de gesneuvelden van de twee wereldoorlogen, voorstellende een brullende

en klauwende leeuw en Jan heeft met z'n kameraden de sokkel gemetseld.

In de sokkel staan de namen gebeiteld van enkele tientallen gevallen Leopoldsburgers.

In de vitrines van de kroegen tegenover het witte station hangen foto's van schaars geklede meisjes met streepjes zwarte plakband over hun borst en over hun onderbuik.

's Avonds en 's zaterdags en 's zondags krioelt het in het dorp van de jonge binken in kaki uniformen en puilt er luide muziek en feestelijk gejoel uit de deuren van de kroegen.

Op zaterdagvoormiddagen komt het volk van heinde en verre naar de reuzegrote markt van Leopoldsburg gefietst om er nieuwe broeken, nieuwe petten of nieuwe schoenen of verse bakharing te kopen.

Op zaterdagmiddag na schooltijd overhandigt Jan mij met een plechtstatig gebaar een kwartje met een gaatje en ik zet het op een hollen naar de markt en koop voor het kwartje vier zure, piramidevormige gele toffees met fijne witte lijntjes erop.

Het is een plezierig dorp en het leven valt er best te leiden.

XIV

Het is ten strengste verboden het militaire domein te betreden. Borden met doodskoppen en röntgenfoto's van skeletten weerhouden de argeloze toerist ervan de wegen en de vele rulle paadjes van het militaire domein te betreden.

Wie het desondanks aandurft riskeert zonder pardon dat zijn hoofd afgehakt wordt of voor eeuwig levend begraven te worden in een van de talloze bunkers, hopeloos als vergeetputten.

Ik zit op het muurtje voor ons huis en zie de tanks en de jeeps ratelend voorbijdonderen en bedenk dat Jan misschien gelijk heeft, dat de Russen onderweg zijn om ons te bevrijden van die

nare Gaston Oeyen en Hechtel van Remi Vangenechten. En dat die Willy Brandt alles toch wel goed bekeken heeft.

Maar 's avonds zit ik op hetzelfde muurtje in de ondergaande zon en zie een lange gele stoet Coca Cola-voertuigen naar hun stelplaats op Strooien Dorp rijden en bedenk wat een welvaart de Amerikanen ons toch gebracht hebben en of mijn grootmoeder het misschien bij het rechte eind heeft en Jan bij het verkeerde, het kortste.

XV

De grootouders van mijn betovergrootouders ranselen de ouders van mijn betovergrootouders.

De ouders van mijn betovergrootouders ranselen mijn betovergrootouders.

Mijn betovergrootouders ranselen mijn overgrootouders.

Mijn overgrootouders ranselen mijn grootouders.

Mijn grootouders ranselen mijn ouders, Berckmans Armand en Wouters Camilla.

Geheel in overeenstemming met de ancestrale logica ligt het dan ook in de lijn der verwachtingen dat het nergens verwondering, verontwaardiging of deernis zal wekken als ik voortdurend alle kleuren van de regenboog zie, vooral de bont en blauwe tinten, en dat ik opgroeit tot een beduusd, teruggetrokken en mistroostig jongetje dat met z'n akelige ziekenfondsbrilletje en z'n altijd in de wind flapperende uitstaande oortjes binnen de kortste keren het mis- en mikpunt zal worden van de modale kindermaatschappij.

XVI

Boven het gezelschap van mijn klas- of straatgenootjes geef ik de voorkeur aan mijn eigen gezelschap.

Dat past het best bij mijn karakter en bij mijn breedgeribbelde donkerbruine ribfluwelen broek met grijze bretels, m'n groene truitje met de twee gele strepen en m'n groene petje met de twee bliken sterretjes.

Wit fit, rood groot, geel veel, groen koen, zwart hard, blauw trouw.

Een verloren gevlogen duif van m'n vader schijnt haar bruinwitte decoratie op mijn petje.

Toch doen wij ons best om het Akela, Ka en Baghera naar de zint te maken, alle baten helpen, maar niet veel.

XVII

Wat?

Werkelijk?

Hoor ik dat goed?

Heeft de jongen met de kauwgumballenfoto 'Lazer op!' gezegd?

Heb ik hem dan geen 50 Elvissen, 25 James Deans, 20 Fabians en 10 Pat Boones geboden voor 1 enkele Kim Novak?

XVIII

Leopoldsburgs arbeidersmenu uit de tijd van de door Jan zo geheten Koude Oorlog.

Op doordeweekse dagen smikkelen en smakkelen we 's morgens bruin brood met spek en vet, 's middags smikkelen en smakkelen we korsten en 's avonds vasten we en drinken we pompwater.

Op zaterdagen smikkelen en smakkelen we verse bakharing die mijn vader gekocht heeft op de markt en die stinkt tot ver voorbij m'n vader z'n duiventil. De graten en de staarten geeft hij aan Rex, de trouwe hond.

Op zondagen smikkelen en smakkelen we kip met appelmoes en aardappelpuree, bloedworst, rijstebrij en pudding, taart en koek met mokkaparels en likeuren en sigaren toe en kotsen daarna de achterkeuken vol.

Soms, zelden, smikkelen en smakkelen we Fourré Praliné, Nerva of Moka Rhum.

Soms graait Jan, op zondagmiddag, in een grote kartonnen doos onderaan de trap naar de slaapkamers en haalt er wafels, sinaas-appelen of peertjes uit tevoorschijn en bedeeft ons rijkelijk met exotische heerlijkheden. Soms krijgen we twintig centiem op de koop toe, maar niet altijd.

XIX

Ikkeltje Kramikkeltje komt aangetreden.

Ikkeltje Kramikkeltje komt aangegaan.

Er komen twee paar boeren
al op mijn wegje staan.

XX

Op het braakliggende terrein achter het slachthuis hak ik met het door m'n vader in een zeldzame actieve bui in elkaar getimmerde en van koperen klinknagels voorziene Excalibur tegelijkertijd de Kongolezen van Lumumba en de Mongolen van Djenghis Khan in m'n eentje in de braadpan.

Na afloop van het verschrikkelijke bloedbad scheur ik door het

dorp op het onderstel van een afgedankte kinderwagen van mijn moeder en de mensen in de straten zeggen tegen elkaar: 'Kijk, als je de kans hebt, daar vliegt Manuel Fangio of Stirling Moss weer voorbij in z'n razende bolide.'

Op de Strontbeek bouw ik een graszoden dam.

Drie dagen later spoelt Leopoldsburg met man en muis het kanaaldok in, van de landkaart en de aardbol, eerst de steenweg naar Lommel en de Kanaalstraat, dan gaandeweg het hele dorp met al z'n huizen en alle inwoners.

Wie weet waarom wordt ons gezin op wonderbaarlijke wijze gespaard.

Later vis ik geraamten van drenkelingen uit het kanaaldok op en breng ze met m'n fietsje naar de rijkswachtkazerne van Hechtel. De rijkswachtkazerne van Hechtel verwittigt de vuilnisdienst van Beringen en die komt de skeletten ophalen.

Van niemand, laat staan van Remi Vangenechten, krijg ik ooit een bedankje of een pluim, laat staan een geldelijke beloning.

XXI

Twee kleine Italiaantjes willen zo dolgraag terug naar Napoli.

Naar Tina en Marina.

Tom Pilibi heeft twee kastelen: eentje in de lucht en eentje op de bodem van de zee.

XXII

Jan zegt dat het paradijs voor de arbeiders op aarde echt bestaat, het ligt achter het zogeheten IJzeren Gordijn in de buurt van Duitsland en Rusland.

Mijn grootmoeder zegt: 'Neem dan de bus naar Diest en in